

महाराष्ट्र शासन

पाणीपुरवठा व रवाना विभाग

शासन निर्णय नमांक : टंचाई ३०००/व.क. १५९/वापु-१४

मंत्रालय मुद्रा ४०० ०३२, दिनांक २८ सप्टेंबर, २०००

प्रस्तावना :

राज्यातील प्रभीं भागातील विण्याच्या पाण्याची समस्या सोडविण्यासाठी ताढी विहीर, विधान विहीर विळाकारी योजना पाणीपुरवठा व स्थानिक परिस्थितीसी अनुरुप योजना घेऊन उपायांयोजना करण्यात येतात. याप्रमाणे कार्यवाही करून देखील राज्याच्या काही नागांमव्ये प्रविकूल भौगोलिक परिस्थिती, अनियन्त्रित व अपुरे पर्जन्यमान व इतर अनुरुपगिक वार्षीमुळे दरवर्षी पिण्याच्या पाण्याची टंचाई उद्भवते. आरी पाणी टंचाईची समस्या उद्भवल्यास पाणी टंचाई कार्यक्रमात्मक विभिन्न तातडीच्या उपायांयोजना घेण्यात येतात. यात विधान विहीरी घेणे, नळ योजनाची विधान दुरुस्ती करणे, विधान विहीरीची विशेष दुरुस्ती करणे, तात्पुरत्या पूरक नळ योजना घेणे, दुडकवा घेणे, विहीरीची खोली बांडविणे/गाळ काढणे, खाजगी विहीरी अधिकृतित करणे व टैकर/वैलगाडीद्वारे पाणीपुरवठा करणे याचा समावेश असता. पाणी टंचाई कार्यक्रम अंतर्गत प्या ठिकाणी इतर योजना घेता येता नाहीत अशाच ठिकाणी टैकर/वैलगाडीद्वारे पाणीपुरवठा करण्यात येतो. शासनाच्या असे निर्दर्शनास आले आहे की टैकरने पाणीपुरवठा करावी लागणारी गावे/वाड्वा ही प्रामुख्याने भौगोलिकदृष्ट्या विळानेसाठीकदृष्ट्या कठीन गडवे असलात विळाकाही ठिकाणी उपलब्ध पाणी स्वेच्छाचे योग्यप्रकारे व्यवस्थापन/संनियंत्रण होत नसल्यामुळे ही समस्या उद्भवते. त्याचप्रमाणे असेही दिसून आले आहे की, सर्वसाधारणपणे टैकरायस्त गावे/वाड्वा/पाडे/वस्त्र्या/ताळवांतांके ही दरवर्षी तीच ती असलात व त्यामुळे अशा गावे/वाड्वा/पाडे/वस्त्र्या/ताळवांतांके इत्यादीची पिण्याच्या पाण्याची समस्या हाताळावदाची असल्यास त्याकरिता विशेष लक्ष देऊन कार्यवाही करणे आवश्यक आहे. सादर याच लक्षात घेऊन मार्गील साच वर्गात भूमिं सन १९९५-९६ पासून शाज्यातील ज्ञा गावे/वाड्वा/पाडे/वस्त्र्या/ताळवांता टैकर/वैलगाडीद्वारे पाणीपुरवठा करण्यात आला आहे व त्यापैकी ज्ञा गावे/वाड्वा/पाडे/वस्त्र्या/ताळवांतांके याची पिण्याच्या पाण्याची समस्या अद्यापी सुटलेली नाही. अशा गावे/वाड्वा/पाडे/वस्त्र्या/ताळवांतर विशेष लक्ष केंद्रित करून त्या भागातील उपलब्ध पाणी साठ्यात घास करणे, भूजल अपिनियम १९९३ व नियम १९९५ मधीन तरनुर्दीची काटेक्षोरपणे अंपलवजावणी करणे व पाण्याचे मागणी व्यवस्थापन स्थानिक स्तरावर करणे असी त्रिसूनी योजना लागू करण्याचा निर्णय शासनाच्या विचाराचीन होता.

शासन निर्णय

प्रस्तावनेत नमूद झोल्याप्रमाणे सन १९९५-९६ पासून त्या गावे/वाड्वा/पाडे/वरव्या/ताळवांतर इत्यादीद्वारे पाणीपुरवठा करण्यात आला आहे व त्यापैकी ज्ञा गावे/वाड्वा/पाडे/वस्त्र्या/ताळवांतीची पिण्याच्या पाण्याची समस्या अद्यापी सुटलेली नाही. त्या क्षेत्रांमध्ये खाती नमूद केल्याप्रमाणे त्रिसूनी योजना सोडविण्यास शासन मंजुरी देत आहे —

(१) उपलब्ध पाणी साठ्यात घास करणे

(अ) अशा गावे/वाड्वा/पाडे/वस्त्र्या/ताळवांतर क्षेत्रात उपलब्ध असलेल्या पाणी ताळना/स्त्रोतांदी/साठनाची घास देखभाल व दुरुस्ती केल्यास तसेच जातसेवारण व मृदसेवारण कार्यक्रमात्मक घेण्यात घेत असलेल्या उपाययोजना

प्रार्थीय केल्यास उपलब्ध पाणी साठेलात काढ होकल पाणी टेबाई कूर होऊ शकते. या दृष्टीने व आवश्यकतेनुसार उपलब्ध गावियां/गावां/पांडे/वस्त्या/तांडांमध्ये खालील उपाययोजना प्राथम्याने घेण्यात याव्यात —

- (१) असा क्षेत्रामध्ये असलेल्या गावतक्षांची दुरुस्ती करणे व याळ काढणे.
- (२) नव पाणीपुरवठा योजना/विधण विहिरी/सरक्या विहिरींची विशेष दुरुस्ती करणे.
- (३) एन वॉटर हॉवेस्टिंगची कामे घेणे.
- (४) उपलब्ध पाणी प्रदूषित असल्यास ते शुद्ध करण्यासाठी जाण्याचे नमुने नियमितपणे तपासणीसाठी पातविणे व पाणी शुद्धीकरणासाठी पुरेशी य दर्जेदार टी सी एल. पावळर खारेदी करून पाणी शुद्धीकरणाची प्रक्रिया नियमितपणे करणे.
- (५) मृदसंधारण/जल संधारण कार्यकमात्रांत खालील पारंपारिक उपाययोजना घेणे.
 - (अ) सामाजिक दर्नीकरणाची कामे
 - (ब) सलग सम पातळी घर
 - (क) सम पातळी बांध
 - (ड) सम पातळीवर दगडी बांध घेणे, बंधारे बांधणे
 - (इ) नाला बंधारे व नाला घ्नण्याची कामे
 - (फ) चेक डॅम्सची कामे
 - (ग) भूमिगत बंधारे
 - (ह) पाझार तालावाची कामे
- (६) पाण्याचे स्त्रोत बळकट करण्यासाठी खालील अपारंपारिक उपाययोजना
 - (अ) जलरोध भित
 - (ब) विहिरीय पाझार केंद्र लाढविणे (जैकेट वेल)
 - (क) नाला तळ विस्फोट तंत्र (स्ट्रीम ब्लास्टीग) कामे.
 - (ड) किणण विहिरी विस्फोट तंत्र (शोझर ब्लास्ट ट्रॅकिनक) कामे.
 - (इ) विधण विहिरीहारे पुनर्मेरण (शोझर वेल पलडीग)
 - (फ) जुन्या विधण विहिरी पुनर्जिवीत करणे.
- (७) वरील उपाययोजना भेताचा संबंधीत उपाययोजनेसाठी जिल्हाकडे उपलब्ध असलेल्या नियोजून यामे प्राप्तम्याने घेण्यात यावीत नव पाणीपुरवठा विडिरुसाच्या विहिरीच्या विशेष दुरुस्तीसाठी जिल्हा देशासाठी दुरुस्ती नियोजी तसेच गाव पाणीपुरवठा नियोजी मध्ये उपलब्ध असलेल्या नियोजीचा चापर करण्यात याचा त्यातप्रमाणे जुन्या विधण विहिरींचे पुनर्जीवन करण्यासाठी जिल्हाकडे विधण विहिरीच्या कामासाठी उपलब्ध असलेल्या योजनातांत तरतुदीच्या १० टक्के नियोजी यापरण्यात याचा या संदर्भातील विहित कार्यपद्धती य सुदूरना शासन निर्णय, पाणीपुरवठा य स्वच्छता विभाग डॉ. आपना-१९९९/प्र.डॉ. ८४०/पानु-१५, दिनांक ७ एप्रिल २००० व डॉ. आपना-१०००/प्र.डॉ. ५३८/पापु-१५, दिनांक ३१ जुलै २००० अनाये देण्यात आलेल्या आहेत.
- (ग) दर नमूद केलेल्या उपाययोजना भेताना सर्व संबंधित घडणामी विहित कार्यपद्धतींचे यालन करावे

(२) पिण्याच्या पाण्याचे स्वोन संरक्षित करणे

पिण्याच्या पाण्याचे स्त्रोत संरक्षित घेण्ये नहणून शासनामे भूजत अधिनियम (पिण्याच्या पाण्याच्या प्रयोजनासाठी विनियमन) अधिनियम, १९९१ अंदिलपात आणला असून सदर अधिनियमातानंतर सन १९९५ मध्ये निष्ठमही तयार केलेसे

आहेत. सदर अधिनियम/नियमातील तरतुदीची असा क्षेत्रात्तर्फे काटेकोरपणे असलदेऊणी करण्यात याची सदर अधिनियम/नियमातील महत्वाच्या तरतुदी खालीलप्रमाणे आहेत —

- (१) कलम ३ नुसार सांवंजनिक विष्याच्या पाण्याचे स्त्रोत जिल्हाधिकाऱ्यानी प्रोप्रिएट करायावे असलाल एकदा स्त्रोत घोषित केल्यानंतर दरवर्षी जे सांवंजनिक स्त्रोत निर्माण होतील ते देखील केलीच घोषित करणे आवश्यक आहे. तरी जिल्हाधिकाऱ्यानी त्यानुसार प्रकाशनाने कांपंवाली करावी. अशाप्रकारे स्त्रोत प्रोप्रिएट केल्यानंतर स्त्रोताच्या ठिकाणापासून ५०० मीटरच्या अंतरात विष्याच्या पाण्याच्या प्रदोषनाव्याप्तिरिक्त, इतर प्रयोजनासाठी जिल्हाधिकाऱ्यांच्या पूर्व परवानगीहिंदाय, विहिर खोदण्यास मगाई करण्यात आली आहे.
- (२) कलम ४ नुसार पांवसाक्षात आलेला पाऊस व इतर अनुषंगिक याची लक्षात घेऊन अपेक्षित विष्याच्या पाण्याचे टंचाई क्षेत्र घोषित करण्याचे अधिकार जिल्हाधिकाऱ्याना प्रदान करण्यात आले आहेत. त्यानुसार टंचाई क्षेत्र दरवर्षी केलीच घोषित केले जाईल. वाबाबत जिल्हाधिकाऱ्यानी खबरदारी प्यावी.
- (३) कलम ५ नुसार वर (२) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे टंचाई क्षेत्र घेऊन केल्यानंतर त्या क्षेत्रातील विष्याच्या पाण्याच्या उद्भवापासून ५ कि.मी. द्या परिसरात झसमाच्या स्त्रोताच्या उपशावर निर्बंध/सनियंत्रण-आणण्याचे अधिकार जिल्हाधिकाऱ्याना प्राप्त होतात.
- (४) कलम ७ नुसार जिल्हातील ये अति उपशावे पाणलोट क्षेत्र असेल त्या क्षेत्रात पिण्याच्या पाण्याच्या उपशिरिक्त इतर प्रयोजनासाठी विहिर खोदण्यास जिल्हाधिकाऱ्यांची परवानगी घेणे काढनकारक करण्यात आलेले आहे.
- (५) कलम ८ नुसार अति उपशाच्या पाणलोट क्षेत्रातील सांवंजनिक विष्याच्या पाण्याच्या उद्भवावर प्रतिकूल वरिणाम करण्याचा विहिरीमधील पाण्याच्या उपशावे ५ फेटुपारी से ३१ जुलै पर्यंत बद करण्याचे अधिकार जिल्हाधिकाऱ्याना देण्यात आलेले आहेत.
- (६) कलम ९ नुसार अति उपशाच्या पाणलोट क्षेत्रातील सांवंजनिक विष्याच्या पाण्याच्या उद्भवावर असिलवात असलेल्या खाजगी विहिरीचा प्रतिकूल वरिणाम होतो व वर (५) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे ५ फेटुपारी से ३१ जुलै पर्यंत उपशावे बद करण्याची कांपंवाली उरुनदेखील सांवंजनिक स्त्रोत संरक्षित होत नाही असे आढळून आल्यास असिलवात असलेली खाजगी विहिर काढणे स्वरूपी बद करण्याचे अधिकार जिल्हाधिकाऱ्याना देण्यात आलेले आहेत.
- (७) कलम १६ नुसार वरील तरतुदीचा भंग करण्याचा व्यक्तीविरुद्ध दंडात्मक कांपंवाली करण्याचे अधिकार विहित करण्यात आले असून, दोषी व्यक्तीना कमीतकामी १ नाहिना व जास्तीतजारत ६. सहिन्यापर्यंत तुळगवास किंवा किमान ८. ९००० व जास्तीतजारत ८. ५००० पर्यंत दंड याईली एक किंवा दोन्ही शिक्षा देण्याची तरतुद आहे. तरी वरील अनुषंगाने टैक्सम्पर्त ग्राव/पाउदामध्ये अधिनियमांची/नियमांची काटेकोरपणे असलदेऊणी केली जाईल, वाबाबत सर्व संबंधितांनी दहता घ्यावी.

(३) पाणी पाणणीचे व्यवस्थापन

विष्याच्या पाण्याची समस्या ही पाण्याची उपलब्धता व त्याचे याटप या याचीशी निगडीत आहे. विष्याच्या पाण्याचा प्रश्न हा स्वतंत्र नसून तो इतर प्रयोजनासाठी पापरण्यात देण्याचा उदा. शेती, सिंदन, कारखाने इत्यादीकरीता वापरण्यात येणाऱ्या पाण्याशीची निगडीत आहे. त्यामुळे अशा भागातील विष्याच्या पाण्याची समस्या स्तोळवापयाची आल्यास एकादरीत गाव क्षेत्रात याचीमुरव्हता करणारी कोणती शास्त्रे/स्त्रोत आहेत, त्याद्वारे किंती पाणी उपलब्ध होईल व त्याचे काशाप्रकरे नियोजन केल्यास विष्याच्या पाण्याची समस्या भासुणार नाही हे ग्रामस्तरावर ठरविण्याची आवश्यकता आहे. उपलब्ध होण्यारे पाणी जनतंत्री नालमता असून त्याचे शक्यतो समप्रभाणामध्ये न्यायवाटप होणे आवश्यक आहे. उपलब्ध पाण्याचे याटप करताना रावीप्रवास प्राप्त विष्याच्या पाण्यास झासणे अपेक्षित आहे. त्यामुळे आवश्यक आहे. उपलब्ध पाण्याचे याटप करताना रावीप्रवास प्राप्त विष्याच्या पाण्यास झासणे अपेक्षित आहे. त्यामुळे विष्याक्षाती आवश्यक तंत्रज्ञाने रावीने उपलब्ध होईल यादृष्टीने व्यवस्थापन ग्रामस्तरावर होणे आवश्यक आहे. देणे व ते देखील सनप्रभाणा व न्यायदृष्टीने उपलब्ध होईल यादृष्टीने व्यवस्थापन ग्रामस्तरावर होणे आवश्यक आहे. राज्यामध्ये अशी अनेक उदाहरणी आहेत की, ज्या ठिकाणी ग्रामस्त्यानी एकत्र येऊन पाण्याच्या भागजीचे योग्य प्रकारे व्यवस्थापन करून विष्याच्या पाण्याची समस्या सोडविली आहे, ही चाच लक्षात घेऊन खालील याचीचे अधिकार ग्रामसंभेला देण्यात येत आहेत —

(१) पुढील वारी संदर्भातील भाडीती सामरक्षणा देणे—

(अ) गांव द्वेषानन्दाचे दिन्याच्या पाण्याची, लिंगनाची व इतर राखदांगेक व खाजनी किंती साप्तने आहेत, तथा तुन किंती पाणी उपलब्ध होते.

(ब) उपलब्ध होणारे पाणी कोणकोणत्या प्रयोजनासाठी, कृता प्रवर्तरे व किंती वापरते जाते.

(२) सधु घागलोट बोवातील पाणी उपलब्धतेचे लेखे ठेवणे.

(३) ग्रामक्षेत्रात कोणकोणती पिके घेताली जालात पाणे पिस्तेपण करणे.

(४) पिकास्ताठी मागणी असलेल्या पाण्याचे संनियन्त्रण करणे.

(५) ग्रामस्तरावर इवन्दा वापरलेले पाणी पुन: करते वापरते जाईस व कोणत्या प्रयोजनासाठी वापरता येईल याचा अभ्यास करून योग्य त्या उपायदोजना करणे.

(६) स्थानिक वरदावरील पाणी काया घालपिण्याच्या प्रवृत्तीची वारतो शेतून ती दूर करण्यासाठी उपायदोजना करणे.

(७) उचाईप्रस्त गावे/घाणकातांवे/फाडेप्रस्तया इत्यादीमधील दिन्याच्या पाण्याचे सोल प्रदूरणापासून वाचविण्याकारीता आपरक की उपायदोजना करण्यासाठी शहदानाकडे प्रस्ताव पाठविणे.

(३.२) यांत्रिकार सर्व संदर्भात ग्रामसमाना देण्यात येत आहेत. याच या संदर्भात ग्रामसभेच्या सूपनेनुसार प्रत्यक्ष कार्यवाही करण्याची जवाबदारी ग्रामस्तरावर असलेल्या ग्राम पाणीपुरवठा व रक्कमात्रा तमितीपर सोपांपिण्यात येत आहे.

(३.३) ग्राम पाणीपुरवठा व स्वच्छता तमितीची या संदर्भात कालावडकारे कार्यवाही करावी. या बाबताची कार्यवद्दी सोबतच्या परिणिष्टात नमूद करण्यात आली आहे. त्या अनुषंगाने कार्यवाही करून वाचावतचा अहवाल ग्रामसमेपुढे नियमितपणे सादर करण्यास यावा.

(३.४) या संदर्भात ग्रामसमाना निर्देश मुद्रई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ च्या कलम ८(३) नुसार देण्यात येत आहेत. ग्रामसमानी त्या प्रमाणे या संदर्भातील संनियंत्रण करावी व निर्णय प्रमाणेत.

(३.५) यर नमूद केल्याप्रमाणे मागणीचे व्यवस्थापन करण्यासादर्भात आवाहकाता भालल्यास रवांपरोवी सरथ्याची मदतप्रस्तल्या घेण्याची गुमा ग्रामसमाना देण्यात येत आहे. आवश्यकता असल्यास स्नायुसेंदी संस्थांच्या भद्रतीरांवधात ग्रामसभेने कार्यवाही करावी.

(३.६) यर नमूद केल्याप्रमाणे शर्व संदर्भात ग्रामसमानी बागणीचे व्यवस्थापन करण्याची कार्यवाही करून तीन तांच्या कालावडीमधी गावे टॅकरभुक्त होतील असे पहावे. तीन तांच्या कालावडीत अशा प्रकारे कार्यवाही न डाळ्यास या बाबतचे अधिकार जिल्हा स्तरावर सोपांपिण्यात येतील.

सदर शासन निर्णय जलसंचारण विभाग, ग्रामविकास विभाग, नियोजन विभाग व वित्त विभागाच्या लहानतीने वित्त विभागाच्या अन्वेषणारिक संदर्भे इमार १६०७०-प्रथा-३, दिनांक २० सप्टेंबर २००० च्या सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल याच्या आदेशानुसार व नायाने.

(की. पी. राजा)

सचिव महाराष्ट्र शासन

- (१) ना. राज्याभासारे राजिय
- (२) ना. गवीप्रसादमारी रावे राजगी राजिय
- (३) रावे जिल्हारे जिल्हारीकारी
- (४) रावे जिल्हारे गुरुता कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
- (५) रावे जिल्हा परिषद भूदैवारिक, भूजल रावेश्वर व डिकारा गंडवा
- (६) रावे कार्यकारी अभियंता, प्राणीज गांवीगुरुवरा विभाग, जिल्हा परिषद
- (७) रावे कार्यकारी अभियंता, लगु चाटखारे, जिल्हा परिषद
- (८) रावे जिल्हा भूदैवारात्र अधिकारी
- (९) रावे विभागीय उप सचिवारक, भूजल रावेश्वर व डिकारा गंडवा
- (१०) रावे विभागीय भूलत अभियंता, वडावार्ड डीवन प्राणीकरण
- (११) रापालक, भूजल रावेश्वर व डिकारा राज्या, तुरी
- (१२) रापालक, कृतसंपादन, तुरी
- (१३) रापालक, वाणीजिक कर्तीकरण, तुरी
- (१४) प्रकल्प अधिकारी, जिल्हा ग्रामविकास मंडला
- (१५) रावे विभागीय अनुसा
- (१६) रावे गांवालीन विभाग
- (१७) विभागार्थीत रावे कार्यालये
- (१८) महालेल्हापाल, महालाल्हू-१, लेल्हापरीका, गुर्ड
- (१९) महालेल्हापाल, महालाल्हू-२, लेल्हा व अनुहंगता, गुर्ड
- (२०) महालेल्हापाल, महालाल्हू-२, लेल्हापरीका, नागारूर
- (२१) महालेल्हापाल, महालाल्हू-२, लेल्हा व अनुहंगता, नागारूर

शासन निर्णय, पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग

क्रमांक टंचाई ३०००/प्र.क्र. १५९/पापु-१४, दिनांक २८ सप्टेंबर, २००० चे परिशिष्ट

ग्राम पाणीपुरवठा व स्वच्छता समितीची रचना शासन परिपत्रक, पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग क्र. संकीर्ण-१०९८/प्र.क्र. २२४/पापु-१४, दिनांक १५ जानेवारी १९९२ अन्वये विहित करण्यात आली आहे.

२. सदर शामितीने पाणी मागणीचे व्यवस्थापनासदर्भात खालीसप्रभाणे कार्यवाही करावी :—

(१) गाव क्षेत्रातील पाण्याची कोणती साधने आहेत याची माहिती या सदर्भात खालील माहिती घेण्यात यावी :—

- I. गाव क्षेत्रातील एकूण विहिरीची संख्या, त्यांची शासकीय किंती व खाजगी किंती
- II. गाव क्षेत्रातील एकूण विधर्ण विहिरीची संख्या, त्यांची शासकीय किंती व खाजगी किंती
- III. नव वाणीपुरवठा योजनेची माहिती
- IV. गावाला इतर नाव्यमातून पाणीपुरवठा होतो काय, होत असल्यास, त्याचे स्रोत कोणते—

● नदी/नाले

● गाव तलाव

● घरण

● इतर साधने

परील सर्व साधने/स्रोतातून दरवर्षी अंदाजे किंती पाणी गावास उपलब्ध होते ?

(२) उपलब्ध होणारे पाणी कोणकोणत्या प्रयोजनासाठी व कशा प्रकारे यापरते जाते :—

■ पिण्यासाठी किंती

■ शेती सिंचनासाठी किंती

■ उद्योगधर्यासाठी किंती

(३) ग्राम क्षेत्रात कोणकोणती पिके घेतली जातात :—

◆ ग्रामपंचायत क्षेत्रातील एकूण क्षेत्र

◆ त्यांची प्रत्यक्ष लागवडीखाली असलेले क्षेत्र

◆ लागवडीखाली नसलेले क्षेत्र

◆ लागवडीखाली असलेल्या क्षेत्रात कोणकोणती पिके घेतली जातात, त्याचा पेरणी क्षेत्रनिहाय तपशील

(४) पिकासाठी मागणी असलेल्या पाण्याचे संनियंत्रण करणे —

◆ सर्व स्रोतातून उपलब्ध होणारे पाणी

◆ घरगुटी यापरासाठी आवश्यक असलेले पाणी

◆ घरगुटी यापरासाठी आवश्यक असलेले पाणी घरगुटा शिल्पक पाणी

◆ पेरणीचोम्य क्षेत्रातील पिकासाठी पाण्याची किंती मागणी आहे

◆ उपलब्ध पाण्यातून मागणी पूर्ण करता येते काय

◆ मागणी पूर्ण करता येत नसल्यास त्याचे दाटप कशा प्रकारे करता येईल याचा तपशील

(५) काण्याचा पुनर्दापर करणे :—

- एकदा वापरलेले पाणी पुनर्हा वापरणे शक्य आहे काय
- शक्य असल्यात, असा पाण्याचे प्रमाण किंवा
- त्यासाठी काय उपायदोजना कराव्यात
- यासाठी काही खर्च अपेक्षित आहे काय
- असल्यास, तो कसा आवधिला येईल ?

(६) स्थानिक स्तरावर पाणी याचा घालविण्याच्या प्रवृत्तीची कारणे शोधून ती दूर करणे —

- ▼ दिनाकारण पाणी गाद क्षामत्ये कोठे याचा घालविले जाते
- ▼ पाण्याचा दिनाश घालविण्यासाठी घेणल्या उपायदोजना कराळा येतील. उदा —
 - ✓ साधनाची दुरुरत्ती करून
 - ✓ दंडात्मक कार्यवाही करून
 - ✓ बीज पुरवठा ह. साधने खंकित करून इ.

(७) पिण्याच्या पाण्याचे सोसा प्रदूषणापासून याघविण्यासाठी खालील बाबी संपासाव्यात —

- ❖ ग्राम क्षेत्रातील पिण्याच्या पाण्याचे कोणते दोत प्रदूषित आहेत
- ❖ प्रदूषणासाठी कोण जबाबदार आहे काय
- ❖ स्थानिक स्तरावर जर्दी करून निर्णय घेता येईल काय
- ❖ अन्यथा पर्यावरण विभागाच्या जिल्हा यंत्रणेकडे पुढील कार्यवाहीसाठी निवेदन पाठविणे.

३. वरीलप्रमाणे आढळावा घेण्यासाठी याम पाणीपुरवठा व स्वच्छता समितीची बैठक दर २ नव्हिन्यांनी एकदा घेतली जाईल व त्यात वरील चांदोचा आढळावा घेण्यात येईल याची खबरदारी घेण्याची जबाबदारी सर्वांचित सरपंच व ग्रामसेवक यांची झासेल.

४. वरीलप्रमाणे केलेल्या कार्यवाहीचा आढळावा तज्ज्ञानील ग्रामसंघायद्वारा नेणे ग्रामसमेच्या बैठकीपुढे न युक्ता ठेवता पाहिजे व या सदर्भात ग्रामसभेने काही दुरुस्ती/उपाय सुचित्यास त्याप्रमाणे कार्यवाही केली पाहिजे.